

Shkrabak Y, Korobskiy R. Conceptual approaches to the forming the cluster strategy a development of housing fund. The paper shows that the cluster initiatives exist as a special economic phenomenon in the European and Ukrainian practices. Problems of development, functioning and reform of housing and communal services system illuminated in the works of prominent scientists. Cluster approach and its role in raising the level of innovative activity in the economy seen in the works of mostly foreign researchers. But neither the theoretical nor practical publications not considered approaches to the strategic development of the housing, as a set of perspective spatially localized economic systems of cluster type. The paper attention is paid to the strategic context of the communication of different branches of government in the process of state management of housing and communal services, and it is shown that, depending in what kind of economic and political form becomes differentiated the urban objects, understand unifying municipal evolution of the quality of urban life can only be watched as it occurs.

УДК 336.77.01

Касьянова Н.В., д.е.н., проф.,
Національний авіаційний університет
Глушаченко С.С., аспірант,
Інститут економіки промисловості НАН України

ФІНАНСОВА НЕСТАБІЛЬНІСТЬ – ІНСТРУМЕНТ ВПЛИВУ НА ЕКОНОМІЧНУ СИСТЕМУ

В роботі розглянуто теоретичні підходи до визначення сутності економічної категорії «фінансова нестабільність», визначено основні чинники, які визначають глибину фінансової нестабільності. В роботі запропоновано методичний підхід до оцінки та управління фінансовою нестабільністю системи, обґрунтовано доцільність використання бажаного стану фінансової системи у якості інструменту формування стратегії розвитку господарюючого суб'єкту.

Вступ та постановка проблеми. Економічна стабільність країни, регіонів, економічних об'єктів, процесів і відносин – це здатність надійно функціонувати в умовах, що змінюються як внутрішніх, так і зовнішніх умовах. При цьому фінансова стабільність забезпечується фінансовою системою та фінансовими ресурсами в цілому, механізмом їх утворення, розподілу і використання. Кризові явища підривають економічну стабільність господарських систем будь-якого рівня. Однак, незважаючи на це, кризові етапи є закономірністю та необхідністю розвитку, що висуває на перший план концепцію управління економічною стабільністю. Стабільність сприяє виживанню господарської системи, забезпечує її переваги в залученні інвестицій, отриманні кредитів, виборі контрагентів та формуванні кваліфікованих кадрів. Чим вище стабільність економічної системи, тим вище її незалежність від зміни кон'юнктури.

Розвиток фінансової системи країни – це не тільки безперервне функціонування різних суб'єктів господарювання, а й подальший розвиток реального секторів економіки. Фінансова система не лише генерує нові фінансові потоки, але й підтримує існуючі потоки у відповідності до потреб економіки, звертаючи при цьому особливу увагу питанням економічної безпеки шляхом перерозподілу та генерації вільних фінансових ресурсів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням аналізу та визначення рівня стабільності економічної системи присвячено увагу вітчизняних і зарубіжних вчених, серед яких: Дж.А. Біккер, Л.Л. Гриценко, Ч. Гудхарт, І.М. Боярко, Р. Рейс, В. Сапорта, К. Хааф, Дж. Хоггарс, І.Ю. Швець та інші. Більшість робіт характеризує окремі випадки і прояви

нестабільності у фінансовій сфері: банківські та валютні кризи, кризи фондового ринку, в той час як інтегровані підходи до визначення і кількісного аналізу фінансової нестабільності практично відсутні. Побудова цілісної концепції системної нестабільності (порушення динамічної рівноваги у фінансовій сфері економічної системи) має не тільки наукове значення, а й практичну цінність, оскільки тісно пов'язана з формуванням підходів до проведення антикризової політики, координацією дій наглядових і регулюючих органів щодо попередження та усунення кризових явищ у фінансовій сфері.

Незважаючи на значну розробленість проблеми, тим не менше: між вченими, що досліджують фінансову нестабільність економічної системи не існує єдиної науково обгрунтованої точки зору щодо особливостей та закономірностей стабілізаційних процесів; відсутня єдина теоретико-методологічна база дослідження, що обумовлює складності у вирішенні цілого ряду принципових проблем фінансової нестабільності: розробки методологічної концепції та стратегії фінансової стабільності, визначення критеріїв оцінки макроекономічної ситуації та економічного розвитку, управління фінансовою стабільністю системи.

Мета дослідження – уточнення економічної категорії «фінансова нестабільність» та обгрунтування можливості використання фінансової нестабільності для управління економічною системою.

Виклад основного матеріалу дослідження. Щоб зрозуміти особливості відносин в умовах фінансової нестабільності необхідно визначити сутність поняття «фінансова стабільність». Стабільність фінансової системи є досить складним явищем та охоплює різні сегменти фінансової системи (грошово-кредитний ринок, валютний ринок, фондовий ринок, тощо) та реального сектора економіки (економічне зростання та інфляція, корпоративний сектор, сектори домогосподарств та державних фінансів, зовнішня економіка).

Термін «стабільність» (лат. *stabilis*) запозичений з природничих наук, де він означає стійкий стан, здатність до тривалого існування, збереження в часі. На практиці точність його визначення досягається завдяки виділенню окремих видів стабільності. Ця категорія потребує ретельної градації, оскільки у економічній літературі існує багато думок щодо її застосування. Стабільність асоціюється з порядком, незмінністю, рівновагою, стійким функціонуванням, тощо [1].

Економічний словник визначає економічну стабільність як наявність співвідношення у пропорціях попиту та пропозиції, рівних та однаково вигідніших умов торгівлі для всіх учасників ринку, які мають рівний доступ до необхідної інформації, а самі ринкові умови є прозорими та не створюють бар'єрів для входження на такий ринок [2].

В економічній науці виділяються кілька підходів до визначення поняття «стабільність»:

- стан економічної системи, формувати під впливом внутрішніх і зовнішніх чинників;
- процес забезпечення нормальних умов відтворення системи;
- стабільність фінансово-грошової системи національної економіки;
- макроекономічна рівновага тощо.

Дж. М. Кейнс, аналізуючи систему ринкової економіки, приходять до висновку про те, що однією з внутрішніх, сутнісних властивостей ринкового господарства є її нестабільність [3].

Фінансова стабільність у науковій літературі розглядається за кількома підходами. За першим підходом фінансова стабільність розглядається як здатність фінансової системи ефективно виконувати свої фінансові функції у довгостроковому періоді та в умовах невизначеності. Так, В.В. Козюк пропонує під глобальною фінансовою стабільністю розуміти «такий розвиток фінансового сектору, який би сприяв довгостроковому зростанню глобальної економіки в цілому, забезпечив безперешкодне фінансування дефіцитів платіжних балансів із приватних джерел, створив рамкові умови для запобігання кризовим ситуаціям у фінансово-банківській і валютно-курсовій сферах ...» [4]. На думку Ц.Г. Огонь

«Досягнення збалансованості потреби і пропозиції на державні фінансові ресурси в процесі формування і виконання зобов'язань слугуватиме гарантією фінансової стабільності держави» [5].

Відповідно до другого підходу фінансова стабільність розглядається як певний стан «збереження грошової стабільності забезпечує необхідні умови для досягнення фінансової стабільності, оскільки незмінність цінних пропорцій і збалансування макроекономічних параметрів є важливими параметрами для стабільності економіки» [6]. П.В. Каллаур акцентує увагу на тому, що фінансова стабільність виступає характеристикою системи, що дозволяє їй довгостроково функціонувати не змінюючи свою структуру та зберігаючи рівновагу [7]. Г. Херреро та Н. Симон пов'язують фінансову стабільність із виникненням банківських криз та слабкою зміною ціни активів [8].

В.М. Ячменьова [9, с. 96] сформулювала низку фундаментальних принципів стабільності економічної системи, до яких можна віднести наступні:

запорукою стабільності є рівновага економічної системи (рівновага попиту та пропозиції, доходів та витрат, монетаристська модель ринкової рівноваги, тощо);

стан стабільності як і рівноваги, не може бути постійним явищем, він періодично змінюється на нестабільний стан;

існує низка дестабілізуючих чинників, які за тим чи іншим ступенем впливу діють на стабільність економіки.

В свою чергу фінансова нестабільність – це ситуація, в якій функціонування економіки погіршується під впливом коливань цін на фінансові активи або неспроможністю фінансових інститутів виконувати свої обов'язки [10].

В той же час, дослідження поведінки складних економічних систем підтверджують, що визначальною умовою розвитку системи є її нерівноважна самоорганізація, що демонструє функціональну стійкість в нерівноважних областях. Управління такою системою відрізняється тим, що керуючі параметри не регулюють безпосередньо поведінку об'єкта управління, а задають внутрішній механізм його саморегуляції (самоорганізації), в результаті чого система спонтанно переходить на новий рівень організації, вибираючи оптимальний шлях свого розвитку.

Будь яка економічна система має дві тенденції свого існування: функціонування та розвиток. Функціонування – це підтримка життєдіяльності, збереження функцій, що визначають цілісність системи та її сутнісні характеристики. Розвиток – придбання нової якості, що зміцнює життєдіяльність в умовах середовища, яке змінюється. Ці дві категорії взаємопов'язані, що відбиває можливість та закономірність настання кризи та вихід з неї. Функціонування стримує розвиток, але є його живильним середовищем, розвиток руйнує процеси функціонування, але створює умови для його здійснення.

Значна частина економістів [11] схильна розглядати розвиток як сукупну зміну у взаємозв'язку кількісних, якісних та структурних категорій у системі. При цьому, кількісні зміни сприймають як збільшення або зменшення складових частин та їх числових значень, які на певних етапах розвитку призводять до якісного стрибка. Щодо структурних змін – це зміни співвідношень складових частин, які не завжди супроводжуються збільшенням або зменшенням їхньої кількості. Навпаки, кількість складових частин може залишатися незмінною, однак структурні зміни призводять до якісного стрибка. Рушійними силами розвитку системи є суперечності, таким чином можна стверджувати, що зовнішні та внутрішні суперечності – це невід'ємна складова діяльності підприємств і чинник загрози їхньої стійкості. Кількісні зміни зумовлені, передусім, характером суперечностей між підприємством та зовнішнім середовищем, структурні – є результатом внутрішніх суперечностей.

Системам, що розвиваються, властиві, з одного боку, сталість структури, з іншого – втрата стійкості, руйнування однієї структури та створення іншої сталої структури. Термін перебування різноманітних систем, що розвиваються, у стабільному стані (що відповідає сталій структурі) може бути різним, тому процес розвитку являє собою послідовність циклів

еволюційних змін станів у середині циклу із стрибкоподібним переходом стану наприкінці циклу на новий якісний рівень, що розпочинає початок нового циклу.

У загальному випадку, нестабільність передбачає перехід до невідомого стану системи. Шкала коливань нестабільності досить велика: від змін, результат яких можна передбачити, до змін абсолютно непередбачуваних.

Нестабільність економічної системи, передбачає як негативні тенденції та ризикові ситуації, так і можливості для нових унікальних подій, які в свою чергу можуть розширити спектр можливих підприємницьких рішень. Визнання нестабільності допоможе знизити ризики і привести до народження нових ідей.

Фінансова нестабільність – характеристика, яка будується на взаємовідносинах системи та середовища: зовнішнього і внутрішнього. Фінансова нестабільність (FN) повинна оцінюватися з урахуванням умов, обмежень і критеріїв усіх основних учасників економічних процесів: держави, підприємств, населення.

До основних чинників, що впливають на фінансову систему, відносяться: глобалізаційні та лібералізаційні процеси в світовій фінансовій системі, зміни на світовому фінансовому ринку, світова фінансова криза, загальна економічна нестабільність в міжнародних економічних відносинах тощо (складова мегорівня – Meg); трансформаційні процеси в економічній системі країни, які безпосередньо не пов'язані з функціонуванням фінансової системи – політичне, соціальне становище в країні, темпи інфляції (складова макрорівня – Mak); специфіка функціонування фінансової системи країни, політика національного банку, впорядкованість фінансового законодавства тощо (складова мезорівня – Mez); результат функціонування окремих підприємств та фінансових установ (складова мікрорівня – Mik).

Модель оцінки фінансової нестабільності у загальному виді може бути подана наступним чином:

$$FN = f(Meg, Mak, Mez, Mik)$$

У свою чергу, кожна група чинників поділяється на підгрупи більш низького рівня, які відповідають сутнісним характеристикам кожної складової. Оцінка кожної зі складових може бути здійснена на основі експертної оцінка кожного елемента та застосування шкали Харрінгтона.

В межах моделі, процес функціонування економічної системи розглядається як перехід в просторі станів системи FN_m від початкового стану FN_0 в її кінцевий стан FN_k . Стан системи визначається набором значень Meg , Mak , Mez та Mik , які приймають змінні відповідних складових системи. Якщо результати розрахунків відповідають вимогам фінансової стабільності, то можна говорити про реалізацію позитивного сценарію її функціонування.

На процес функціонування економічної системи впливають загрози втрати фінансової стабільності, міру цього впливу відбивають локальні ризики. Якщо в системі відбувається обурення, тобто реалізується ризик R^m , вона може відхилитися від сценарію FN_p і перейти до реалізації деякого нового сценарію FN_j , який приведе її в кінцевий стан для якого характерна абсолютна фінансова нестабільність FN_r .

Втрата фінансової нестабільності економічною системою є свідченням поступового розбалансування та повної втрати дієздатності внутрішнього механізму її саморегуляції. До моменту виникнення нестабільності економічна система досягає вершини можливого розвитку, подальший розвиток у межах існуючої парадигми є неможливим. Розв'язання накопичених суперечностей можливо лише на підґрунті кардинального перегляду усіх фундаментальних засад ведення бізнесу, координації стратегічного бачення місії та змісту діяльності системи, що зумовить її перехід до нового стану стабільності та рівноваги, яка є необхідною передумовою для її подальшого розвитку, тобто набуття нової якості.

Фінансова нестабільність економічної системи, як правило, не виникає спонтанно, вона має свою етіологію та зовнішні прояви. Подібні «кризові» системи показують тонку

залежність від початкових умов – невеликі зміни будь-яких умов на вході призводять до диспропорцій на виході. Якою стане система після кризи і чи відбудеться трансформація залежить від вибору системи того чи іншого аттрактору для позначення шляху подальшої зміни. Вибір цей відбувається в період перебування системи в точці біфуркації. Причому кількість можливих шляхів розвитку системи після точки біфуркації не зводиться до двох – або загинути від зростання ентропії, або яким-небудь чином її знизити, а може бути величезним і обмежуватися тільки кількістю аттракторів, породжених системою в добіфуркаційний період свого існування.

На практиці неможливо забезпечити абсолютно точне досягнення системою заданого кінцевого стану FN_p , тому що в реальних системах завжди реалізовуватимуться ризики, іноді в незначному ступені, але проте, які відхилятимуть траєкторію системи від заданого сценарію фінансової стабільності. Величина відхилення від заданого сценарію FN також змінюватиметься за рахунок варіації параметрів системи. Фінансова стабільність забезпечується, коли кінцевий стан системи не виходить за межі заданої ε_0 .

Висновки. Потрібно зауважити, що майже в будь-якій економічній системі завжди існують певні внутрішні протиріччя, під впливом яких і відбувається її саморозвиток. Порушення динамічної рівноваги фінансової системи виникає в результаті поєднання впливу внутрішніх або зовнішніх шоків і підвищеної уразливості системи по відношенню до їх впливу. У якості шоків, які створюють передумови для виникнення фінансової нестабільності, можна розглядати будь яку подію макро- або мікрорівня, яка при наявності факторів уразливості по відношенню до поширення системних проблем може приводити до виникнення серйозних збоїв в роботі елементів фінансової системи, що, в свою чергу, при відсутності необхідних корегуючих заходів може спричинити за собою порушення стабільності системи та може мати негативні наслідки для економіки в цілому.

Список використаних джерел

1. *Економічна енциклопедія : у 3 т. / [за ред. С. В. Мочерного, Л.М. Вороновича]. – К. : Академія, 2000. – 952 с.*
2. *Стабільность // Словарь по экономической теории, 2004 года [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://vocabulary.ru/dictionary/862/word/stabilnost>*
3. *Кейнс Дж. Общая теория занятости, процента и денег / Дж. Кейнс. – М.: Эксмо.– 2009. – 960 с.*
4. *Козюк В. Монетарні аспекти розвитку поглядів на проблему забезпечення глобальної фінансової стабільності. В.В. Козюк // Вісник НБУ. – 2007. – №4 (134). – С. 34-39*
5. *Огонь Ц. Домінанти фінансової стабільності в розвитку зобов'язань держави / Ц.Г. Огонь // Фінанси України. – 2008. – № 5. – С. 32-41.*
6. *Бахолдин А. Финансовая стабильность, денежно-кредитная политика и банковские риски / А.А. Бахолдин // Финансы и кредит. – 2007. – № 5 (245). – С. 59-61*
7. *Каллаур П. Формирование системы мониторинга и оценки финансовой стабильности Республики Беларусь / П.В. Каллаур // Банкаускій веснік. – 2008. – №6. – С. 4-8.*
8. *Хереро Г. Иностранные банки и финансовая стабильность в новой Европе/ Г. Хереро, Н. Симон // Банки та банківські системи. – 2006. – № 1. – С. 50-59*
9. *Ячменьова В.М. Економічна стабільність: сутність та форми вияву / В.М. Ячменьова // Економіка Менеджмент Підприємництва. – № 24 (II). – 2012. – С. 94-99*
10. *Crockett A. The Theory and Practice of Financial Stability [Електронний ресурс] / А. Crockett // GEI Newsletter Issue. Global Economic Institutions. 1997. – Режим доступу: <http://www.cepr.org/gei/brep2.htm>*
11. *Кучин Б.Л. Управление развитием экономических систем: технический прогресс, устойчивость / Б.Л. Кучин, Е.В. Якушева. – М.: Экономика, 1990. – 157 с.*

12. Турка А.С. Угрозы стабильности финансовой системы России и способы их нейтрализации / А.С. Турка // Молодой ученый. – 2014. – № 10. – С. 813-816.

Касьянова Н., Глушаченко С. Финансова нестабильность – инструмент влияния на экономическую систему. В работе рассмотрены теоретические подходы к определению сущности экономической категории «финансовая нестабильность», определены основные факторы, которые определяют глубину финансовой нестабильности. В статье предложен методический подход к оценке и управлению финансовой нестабильностью системы, обоснована целесообразность использования желаемого состояния финансовой системы в качестве инструмента формирования стратегии развития хозяйствующего субъекта.

Kasianova N., Glushachenko S. Financial instability - instrument of influence on the economic system. The paper considers theoretical approaches to defining the essence of economic categories "financial instability", the main factors that determine the depth of financial instability. In the article the methodical approach to the evaluation and management of financial system instability, expedience of the use of the financial system desired quality tools in strategy development entity.